

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

Тема 8: ОБЛИЦИ НЕОРУЖАНОГ ОТПОРА

Београд, 25.09..2018. године

ТЕМА 8: ОБЛИЦИ НЕОРУЖАНОГ ОТПОРА

САДРЖАЈ:

1. Психолошко-пропагандна активност;
2. Бојкот и пасиван отпор;
3. Отпор у привреди;
4. Отпор у просвети.

Систем националне безбедности и систем одбране обухватају поред оружаних структура и припаднике различитих професија из области медицине, економије, права, дипломатије, форензике, информационо-комуникационих технологија, машинства, електроинжењеринга и осталих. Захваљујући раду званичних државних институција у области безбедности, становништво фокус деловања усмерава на своје примарне делатности.

Чињеница је да одржавање и успостављање оптималног нивоа безбедности једне земље не зависи искључиво од оружаних припадника одбране, већ и од цивилних структура које својим знањима и способностима итекако доприносе стварању просперитетног, стабилног и сигурног друштва. Целокупно друштво, на различите начине чињењем, односно нечињењем доприноси стању безбедности и одбране. У савременом свету све сфере друштва своје функционисање заснивају на одређеним врстама и нивоу безбедности. Ипак, нарушавање само једне друштвене области може се ланчано пренети на друге, доводећи у питање поредак једне државе. Само неки од примера су доступност и квалитет хране, безбедност воде и снабдевање електричном енергијом чије се нарушавање услед оружане агресије, терористичког акта или организованог криминала може одразити на здравље и живот људи, али и направити несагледиву материјалну штету.

Неоружаним облицима отпора, као што су штрајкови, протести и демонстрације постижу се и у миру одређени циљеви, док су у условима агресије неразвијене земље услед непоседовања оружаних средстава или сопствених процена прибегавале управо оваквим начинима супротстављања противнику.

1. ПСИХОЛОШКО-ПРОПАГАНДНА АКТИВНОСТ

Концентрација моћи у масовним медијима је заиста велика. Упорним пласирањем садржаја и уз одсуство критичког расуђивања становника, остварује се креирање жељеног мишљења, а у коначном и постизање планираних циљева. Развој технологија омогућава пропагирање одређених садржаја не само традиционалним путем као што су штампа, радио и телевизијски програми, већ и путем доступних интернет садржаја, бројних друштвених мрежа и форума.

Психолошко-пропагандне активности за циљ имају стварање несигурности у постојећа сазнања и мишљења, манипулацију масом, док су у екстремним случајевима усмерене и на ширење страха. Евидентно је да се психолошко-пропагандним активностима врши глобализација понашања, потреба и вредности, што се негативно одражава на национални, верски и други идентитет аудиторијума. Такође, посредством медија могу се пласирати садржаји о којима друга страна нема спознају из свакодневног живота, што доводи до усмеравања будућих потреба становништва ка одређеним производима или услугама. Спровођењем психолошко-пропагандних активности у различитим областима, од

политике, економије, културе, екологије и осталих, противник остварује циљеве избегавајући отворени сукоб.

У циљу супротстављања психолошко-пропагандним активностима важно је од стране релевантних државних и цивилних структура континуирано пласирати тачне информације. У том смислу ће и развијена безбедносна култура грађана и самосвест о потреби одбране националних вредности и интереса умногоне допринети смањењу ефеката психолошко-пропагандних активности.

2. БОЈКОТ И ПАСИВАН ОТПОР

Многе земље на путу добијања своје самосталности након Другог светског рата, служиле су се пасивним отпором, односно бојкотовањем сарадње са противником у свим сферама друштва од економије, до трговине, саобраћаја, културе, образовања и осталих. Један од примера, односи се на становништво Индије, које је предвођено Махатма Гандијем, масовним бојкотима скретало пажњу на проблеме и онемогућавало британским властима експлоатисање радне снаге и природних ресурса.¹

Бојкот је најчешће организована непослушност дела или целокупног становништва једне земље. Организованим, масовним, свестраним и упорним избегавањем присуства на јавним манифестацијама социјалног, образовног и културног карактера или неспровођењем наметнутих мера и одлука, остварују се циљеви попут заштите слободе и основних људских права. Поред бојкота остали видови пасивног отпора су штрајкови, демонстрације и одбијање сарадње са непријатељем.

3. ОТПОР У ПРИВРЕДИ

У условима глобализације и слободног кретања људи, капитала и финансијских средстава, немогуће је замислити дугорочну изолованост земље од светског тржишта. Док се с једне стране сарадња намеће као неминовност продуктивног функционисања привреде, с друге стране је потребно континуирано и интензивно оснаживати економију.

Привреда једне земље често може бити предмет угрожавања, како би се пре свега целокупно друштво довело у завистан положај. Услед постојања претњи које нарушавају економске интересе једне земље или онемогућавају слободан развој, допринос се може огледати у што адекватнијем коришћењу постојећих знања и ресурса како би се постигло остваривање националних интереса. Међутим, кроз историју потврђује се да је примена следећих облика неоружаног отпора значајно допринела успешном супротстављању чиниоцима који угрожавају безбедност и одбрану:

- **демонстрације** су планирано и организовано негодовање становништва на јавним местима у виду поворки или писања петиција;

¹ Основна замисао Махатме Гандија била је да покаже људима како се ненасиљем могу решити проблеми. Махатма Ганди је са масом људи препешачио скоро четири стотине километара не би ли дошао до града Данди на обали Арапског мора. Стигавши до обале мора подигао је со која се накупила и објаснио да је неправедно плаћати таксу на со Енглезима. Од тада, становништво Индије почиње да бојкотује со коју су Енглези продавали, односно одбија исту да купује. Иако је Индија била колонија Велике Британије, становништво је неоружаним отпором, предвођено Махатмом Гандијем, успело да се избори за независност 1947. године.

- **неоружане диверзије** подразумевају онеспособљавање или уништавање производних и техничко-технолошких објеката, средстава и инсталација од стране појединаца и специјализованих јединица посебно опремљених. При вршењу диверзија важно је проценити да ли се онеспособљавањем привредних капацита штета наноси само противној страни или/и сопственом становништву;
- **саботаже** се изводе као масовно супротстављање агресору у циљу спречавања коришћења производних и природних ресурса или успостављања производње и других делатности. Наведен облик отпора успешно може бити изведен на радним местима од стране стручњака у области саобраћаја, електропривреде, водопривреде, информатике, телекомуникација и других;
- **штрајкови** и у миру значајно доприносе постизању резултата, док у условима нарушавања безбедности могу скренути пажњу на проблем не само домаћем, већ и иностраном јавном мњењу. У таквим условима услед масовне присутности радне снаге на штрајковима, онемогућава се вршење експлоатације над истима;
- **одбијање добровољне и силом изнуђене сарадње**².

4. ОТПОР У ПРОСВЕТИ И КУЛТУРИ

Кроз просвету и културу, ученицима се преносе и усађују постојеће друштвене вредности и даје слобода у стварању нових. На путу заједничког стварања сигурније будућности важно је развијати код младих безбедносну и одбрамбену свест, осећај за личну, узајамну и колективну заштиту, храброст, пожртвованост и хуманост, рационално али и критичко расуђивање како би се што успешније извршило супротстављање опасностима које нарушавају одбрану и како би се створило друштво засновано на правди, моралу и култури.

4.1. Отпор у просвети

Школско образовање и васпитање је један од чиниоца који доприноси ширењу свести код младих о одбрани, односно ствара претпоставке сигурнијег живљења. Без обзира на врсту послова коју ће будући нараштаји обављати, важно је да код истих буде присутна свест о основним вредностима друштва и државе, при чему су многе вредности идентичне у готово свим земљама (очување независности, заштита граница, територије, становништва, природних и културних добара, економско развијање, очување животне средине и остало), па су као такве и предмет одбране. Поред вредности које треба штити важно је информисати ученике о следећем:

- **узроцима настанка опасности** (природни чиниоци, људски чиниоци и техничко-технолошки чиниоци);
- **врстама опасности** (елементарне непогоде, техничке хаварије и акциденти, корупција, организовани криминал, тероризам, трговина оружјем, наркотицима, људским органима, заштићеним биљкама и животињама, оружане агресије, илегалне миграције, сајбер криминал и остало);
- **начинима превенције** (изградња брана и одбрамбених насипа у циљу одбране од поплава, придржавање упутстава поступања и заштите у постројењима како не би дошло до хаварија и акцидената, развијање економских, информатичких, технолошких и осталих система и успостављање јаке заштите истих како би се одвратили потенцијални нападачи);

² У Индији је била организована „вретено кампања“ против увозних енглеских штофова. Ова кампања је помогла сиромашним Индијцима да остваре додатне изворе прихода и покренула остатак становништва на ненасилни отпор.

- **поступцима заштите** (поступање у случају настанка пожара, поплава, пружање самопомоћи и прве помоћи, заштита од токсичних агенаса, поступање у случају терористичког напада и друго).

Током ратова, предмет напада је и образовни систем, где се настоје изменити обрасци понашања, вредности и ставови младих нараштаја³, па се у таквим ситуацијама одступа од сарадње са непријатељем.

4.2. Отпор у култури

У XXI веку услед све веће присутности масовних медија, друштвених мрежа, али и директног упознавања са модерним културним тековинама, постепено се може утицати на популацију да прихвата обрасце понашања који су по многим обележјима на доњим маргинама. Уколико је развијена култура, присутно неговање традиционалних вредности и критичко расуђивање, популација једне земље како у миру, тако и у кризним ситуацијама успешно може нивелисати психолошко-пропагандне садржаје пласиране кроз призму савремене културе, чији је циљ да интензивном присутношћу у средствима информисања (тв програми, штампа и интернет садржаји) скрене пажњу јавног мњења од значајнијих дешавања или проблема.

Постизању политичке и војне предности у односу на појединце, групе, организације и државе као носиоце безбедносних претњи, доприносе и одређени видови отпора у култури, попут следећих:

- **опструкција**, односно уздржавање од културне сарадње са страном која угрожава безбедност и одбрану земље;
- **резистенција**, односно уздржавање од јавних скупова у виду културно-уметничких приредби (концерти, спортске игре, пројекције филмова, изложбе и друге манифестације) уколико су исте организоване од стране чиниоца који доприносе дестабилизацији одбране.

ИЗВОРИ ДОДАТНИХ ИНФОРМАЦИЈА:

- Јаковљевић, В. (2006), Систем цивилне одбране, Београд, Факултет цивилне одбране;
- Стајић, Љ., Мијалковић, С., Станаревић, С. (2004), Безбедносна култура, Београд, Издавачка кућа „Драганић“;
- Шкордић, Љ. (2009). Министарство просвете и вера у Србији: 1941-1944: судбина институције под окупацијом, Београд, Архив Србије.

³ У Другом светском рату, територија Србије на линији Пирот-Врање, била је окупирана од Бугарске. Чим је извршено припајање уведен је и бугарски институционални систем у области администрације, судства, законодавства, односно у целини у све државне институције које су постојале и у Бугарској. Ни остала подручја попут Косова, као и околних земаља, конкретно Македоније, нису била поштеђена спровођењу агресивне и моменталне бугаризације. У овим областима најистакнутији су били бугарски учитељи, који су долазили са посебним инструкцијама бугарског Министарства просвете. У школама на окупираној територији бугарске просветне власти форсирале су предмете у духу својих вредности и интереса, наравно на бугарском језику.